

TINCS

JAVASLAT¹

„Az ember nem születik bűnözőnek, hanem azzá válik.” (Dr. György Júlia)

E javaslat célja a gyermekvédelmi rendszer intézményhálózatának, valamint a gyermekvédelemhez kapcsolódó egyéb intézményeknek a jelenleginél hatékonyabb működtetése, kiemelten a speciális nevelést és gondozást igénylő gyerekek és családjaik eredményesebb ellátása, a gyermek- és fiatalkori bűnelkövetés, bűnisméltés, valamint az antiszociális életforma kialakulásának megelőzése érdekében.

HELYZETELEMZÉS

Jelenleg a gyermekvédelem területén nem elég hatékony a megelőzés, a jelzés, a korai beavatkozás és az ellátás.

„Nem működik a jelzőrendszer és az érdemi együttműködés a gyermekvédelmi, a szociális, az egészségügyi, az oktatási és az igazságszolgáltatási intézmények, valamint a rendőrség között. A veszélyhelyzet felismerését elősegítő, sok forrásból merítő jelzőrendszer a gyermekvédelmen belül sem működik. A gyermekvédelem rendszere nem integrálta az iskolai gyermekvédelmi felelősök hálózatát, és nem használja ki az iskolai szabadidő-szervezésben rejlő lehetőségeket. A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló törvény ugyan előírja az intézményközi esetmegbeszélést, a gyakorlatban azonban ez csak az együttműködésre amúgy is »hajlandó« szervezetek közt alakult ki.” (A 115/2003. Országgyűlési határozat a Társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiájáról)

A helyzet a bűnmegelőzési stratégia megfogalmazása, 2003 óta tovább romlott.

A nevelési-oktatási intézmények egyre eszköztelenebbek a problémás, főleg a negatív magatartási jegyeket mutató gyerekek segítésében. Sok iskolában nincsenek már gyermekvédelmi felelősök, iskolapszichológusok, szabadidő-szervezők.

A települési önkormányzatok 60 %-a mulasztásos törvénysértést követ el, mert nem hozta létre a 2002. évi IX. törvény által módosított, „A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló” 1997. évi XXXI. törvény (Gyvt.) által előírt gyermekjóléti alapellátási intézményeket (gyermekjóléti szolgálat, gyerekek napközbeni ellátását szolgáló intézmények, átmeneti otthonok stb.), valamint „A szociális igazgatásról és a szociális ellátásokról szóló” 1993. évi III. törvény (Sztv.) által előírt családsegítő szolgálatot.

Némelyek, általában az amúgy is hátrányos helyzetű települések önkormányzatai, a szükségletekhez képest „szerény”, egy személyes (sokszor részmunkaidős) „intézményeket” működtetnek, vagy társulásra léptek, illetve ellátási „látszatszerződést” kötöttek más településen működő intézménnyel, így legalább formálisan eleget tesznek kötelezettségeiknek.

Az ország nagy részén a szülők nem képesek elérni olyan

szakmai szolgáltatásokat, amelyek hatékonyan tudnak segíteni problémáik kezelésében.

A szabályozásnak megfelelő személyi állománnyal rendelkező gyermekjóléti- és szociális alapellátási intézmények sem képesek a problémák eredményes kezelésére. Az intézmények túl nagy esetszámmal, széles klientúrával, sok és szerteágazó feladattal kénytelenek foglalkozni, ezért leterheltek, a beavatkozások a „tűzoltásra” szorítkoznak. A Családsegítő szolgálatok/központok többségében nem családterápiás segítséget nyújtanak, hanem elsősorban a családok szociális helyzetével foglalkoznak, és adósságkezeléseket végeznek. A szolgáltatók gyakran inkább hatósági, mint segítő attitűdöket mutatnak. A szakemberek hamar elfáradnak, kiégnek.

Az alapellátási intézmények nagy részében elmaradnak a gyerekek egészséges fejlődéséhez szükséges – a törvény által előírt – megelőző, támogató programok. Az intézmények szakmailag felkészületlenek a deviáns jegyeket mutató gyerekek és családjaik problémáira, s nem rendelkeznek a hatékony segítséghez szükséges forrásokkal és eszközökkel.

A családban nevelkedő gyerekekkel és a családjaikkal foglalkozó intézmények általában elválasztják a gyerek és a család különböző szükségleteit és funkcióit, s egymástól elkülönülten, egymást hibáztatva, csak az egyes részterületekkel foglalkoznak. A kompetenciahatárok tisztázatlanságából adódik, hogy egy-egy gyerekkel, családdal egyszerre több intézmény, intézménytípus is foglalkozik egymással párhuzamosan, de nem együttműködve.

Az alapellátás intézményei egy ideig egymás között dobálják a problémás gyerekeket és családjaikat, majd (előbb-utóbb) megszabadulnak a gyerektől, „benyomják” a szakellátásba. A problémát tehát nem oldják meg, csak áthelyezik egy másik ellátórendszerbe.

Ezután – a törvény előírásával ellentétben – az esetek többségében az alapellátás szakembereinek megszakad a kapcsolat a gyerekekkel és családjával. Nincs se idejük, se energiájuk a további családgondozásra, vagy a gyerekekkel való kapcsolattartásra. Az „ügyel” általában csak az elhelyezési tanácskozáson és a felülvizsgálatok alkalmával találkozhatnak újra. (A pártfogó felügyelet elrendelésével a 14 éven felüli, bűncselekményt elkövetett fiatalokkal – kötelezően – véget ér a gyermekjóléti szolgálat, illetve a családsegítő központ munkája.)

A Gyvt. a gyermekjóléti alapellátás megerősítésével azt a helyzetet eredményezte, hogy az alapellátásban dolgozó szak-

¹ A javaslat megfogalmazását a gyermekvédelem, a szociális ellátás, valamint a büntetőeljárás és a büntetés-végrehajtás területén dolgozó szakemberekből alakult team segítette.

emberek egyre hosszabb ideig, egyre frusztráltabban igyekeznek segíteni a problémás gyerekeknek és családjaiknak.

Így a szakellátásba egyre később, egyre idősebb, és egyre nehezebben rendezhető gyerekek és fiatalok kerülnek be, akiket különböző vizsgálatok és az elhelyezési tanácskozás (általában csak iratok) alapján átmeneti vagy tartós nevelésbe vesznek.

A szakellátásba kerülés pillanatától kezdve sok gyerek „csapdában”, egyesek „többszörös csapdában” vannak:

- A települési (fővárosban a kerületi) önkormányzat – törvényi kötelezettségei és a gyerek alapvető joga ellenére – abban érdekelt, hogy a gyerek ne kerüljön vissza a családjába, hiszen jelentős költségeket takarít meg, ha a gyereket nem az általa biztosított gyermekjóléti szolgáltatásokban kell részesíteni, nem az általa fenntartott és működtetett alapellátás intézményrendszerében kell gondozni.

- A család, miután megélte saját kudarcát és az ellátórendszerrel („a hatósággal”) szembeni kiszolgáltatottságát, valamint a gyerek „intézetbe” kerülésének tényét és szegényét, sok esetben hamar belátja, hogy igen kényelmes helyzetbe került: nem kell a gyerek ellátásáról és neveléséről gondoskodnia, nem kell a különböző intézményekbe és hivatalokba (sokszor a rendőrségre is) rohángálnia. Ha kedve van, fogadja a gyereket hétvégen vagy iskolai szünetekben, de még ez sem kötelező. Közben minden költséget az állam visel. Más családok nehezen viselik, hogy elválasztották őket a gyerektől, de fogalmuk sincs, mit kellene azért tenniük, hogy a gyerek hazakerüljön. Tartanak, félnek a hivataloktól, és rossz az érdekérvényesítő képességük.

- A gyerekek egy része örül, hogy megszabadult az otthoni feszültségektől, és hogy a korábbinál lényegesen jobb életkörülmények közé került.

- A gyerekeknek a családjába való visszagondozásában – szintén törvényi kötelezettségei ellenére – az átmeneti és tartós nevelésbe vett gyerekek csökkenő létszáma miatt ellenérdekelt szereplő a gyermekvédelmi szakellátás is.

- A nevelőszülők, illetve a lakásotthonok és a gyermekotthonok munkatársai nincsenek kellően felkészítve, és különösen eszköztelenek a nehezen nevelhető gyerekekkel kapcsolatban.

- A szakellátásban töltött idő alatt a gyerekek egyre inkább elszakadnak családjuktól, eredeti környezetüktől, közösségüktől, esetleg kultúrájuktól.

A gyerekek általában – mindenképp felett álló érdekükkel szemben – „bennragadnak” a szakellátásban, a legkevésbé hatékony, ellenben legdrágább ellátási formában.

Azok a gyerekek, akik a gyermekotthonban vagy a nevelőszülőnél sem illeszkednek be, gyakran többszöri intézményváltás után, a fennálló nemzetközi egyezmények és szabályozás ellenére „félzártan” vagy zártan működő, szegregált intézménybe, speciális gyermekotthonokba kerülnek. Az esetek nagy részében távol családjuktól, eredeti környezetüktől, néha megyéiktől is. Az intézkedés az elkülönítést, a társadalom védelmét, s nem a gyerek és a család rendezését célozza.

A szakellátásban töltött átlag 5,4 év után – megfelelő családi háttér, végzettség és képzettség nélkül – kikerülve, sokan elvesztik a talajt, és bűnelkövetővé válnak.

A gyermekjóléti alapellátásban és a gyermekvédelmi szakel-

látásban nincsenek meghatározva a szolgáltatások indikációi, az ellátási minimumok, a sztenderdek és protokollok, nincs minőségbiztosítás, és nincs hatékonyságvizsgálat sem a szolgáltatókra, sem a szolgáltatókra (intézményekre és személyekre) vonatkozóan.

Ez annyit jelent, hogy nincs meghatározva a felelősség, s lehetetlen a rossz minőségű (előfordul, hogy kártékony) munkát számon kérni, esetleg szankcionálni.

Nem volt szerencsés, hogy a Gyvt. megszüntette a „Hetes gyermekotthonokat”, azt az ellátási formát, amely korábban önkéntesen igénybe vehető híd volt az alapellátás és a szakellátás között.

Ezek az intézmények lehetőséget nyújtottak a szülőknek visszatérni a munkaerőpiacra anélkül, hogy megbélyegződtek, vagy a gyermekeiktől elszakadtak volna, a gyerekek részére pedig biztosították, hogy legalább hét közben kikerüljenek a sokszor zűrös és veszélyeztető családi környezetből.

A gyerekek hét közbeni gondozásának és étkezésének átvállalásával közvetett módon tudták a családokat anyagilag támogatni.

A Hetes gyermekotthonoknak lehetőségük volt a korai beavatkozásra, a szülők átmeneti tehermentesítésére és meggyőzésére az együttműködésről gyermekük érdekében.

Lehetőségük volt megfelelő szakemberek alkalmazására, a fokozott odafigyelésre a gyerekek oktatására, nevelésére, problémáira, egyedi képességeire, a gyerekek szocializációjának segítésére, korrekatív élmények és pozitív mintát jelentő kortárs csoportok biztosítására.

A Hetes gyermekotthonok fejlesztésére lett volna szükség, nem megszüntetésükre.

■ JAVASLAT A HELYZETELEMZÉS BŐL KÖVETKEZŐ FELADATOK VÉGREHAJTÁSÁRA

Területileg Illetékes Nevelési és Családvédelmi Központ (TINCS) néven többcélú, közös igazgatású gyermek- és családvédelmi modell intézmény létrehozását javasoljuk, amely a jelenleginél jobban képes

- a hatályos szabályozás és a nemzetközi normatívák érvényesítésére;

- a törvényi elgondolás és a fenntartói gyakorlat összeegyeztetésére;

- a gyermekjóléti alapellátásért és a gyermekvédelmi szakellátásért felelős önkormányzati szintek közös érdekeltiségének megteremtésére;

- a gyermekjóléti alapellátás és gyermekvédelmi szakellátás átjárhatóságának biztosítására;

- a gyermekvédelem, a szociális ellátás, valamint a bűnmegelőzés, a büntetőeljárás és a büntetés-végrehajtás körébe tartozó gyermek-, ifjúság- és családvédelmi szolgáltatások összehangolására;

- az intézmények (intézményegységek) közös felelősségének, együttműködésének megteremtésére;

- a rendelkezésre álló források gazdaságosabb felhasználására a többcélú intézményen belüli feladatfinanszírozás révén;

- kiegészítő források megteremtésére a szolgáltatások minőségének javításához, a kötelezően előírt, de jelenleg gazdasági

okokból elmaradó szolgáltatások biztosításához, kiegészítő szolgáltatások nyújtásához, valamint a személyi és tárgyi feltételek javítása érdekében.

■ A TINCS SZOLGÁLTATÁSAI

A TINCS többcélú, közös igazgatású intézmény, amely a szolgáltatások jelentős részét saját intézményegységeiben nyújtja, az egyéb szolgáltatások igénybe vételében segíti a családokat.

Szolgáltatásai és intézményegységei:

- gyermekjóléti szolgáltatás – gyermekjóléti központ
- gyermekek napközbeni ellátása – családi napközi, házi gyermekfelügyelet
- gyermekek átmeneti gondozása – helyettes szülői hálózat, gyermekek és családok átmeneti lakóotthona
- otthont nyújtó és utógondozói ellátás – nevelőszülői hálózat, lakóotthon, speciális lakóotthon
- területi gyermekvédelmi szakszolgáltatás – TEGYESZ
- nevelés-oktatás segítése – nevelési tanácsadó
- családsegítés – családsegítő központ.

A TINCS szolgáltatásorientált és nem intézményorientált, biztosítja az intézményegységek rugalmas átjárhatóságát.

A TINCS komplexen kezeli a gyerekek és a családok problémáit, így gyors, eredményes és költségtakarékos megoldást tud nyújtani. Megállítja azt a folyamatot, hogy a gyerekek és családjaik számára egyre drágább ellátási formát kell biztosítani, és le rövidíti mind az alapellátásban, mind a szakellátásban töltött időt.

A TINCS nemcsak hatékonysága által költségtakarékos, hanem a működési költségek egy részét is megtakarítja az intézményegységek közös igazgatása és gazdasági vezetése, valamint az intézményen belüli feladatfinanszírozás által.

■ A TINCS MŰKÖDÉSE

A TINCS a gyerekek és a családok aktuális szükségletei szerint ambuláns, illetve bentlakásos ellátást biztosít.

Felelős az illetékessége területén élő összes gyerek nevelésének, az ott élő összes gyerek és család jólétének és védelmének segítéséért, függetlenül attól, hogy aktuálisan gyermekvédelmi, oktatási-nevelési, szociális vagy egészségügyi ellátásra van-e szükségük.

A TINCS a gyerekek és a családok felmerülő problémáinak megoldására a családot egységként tekintő, hatékony teameket tud biztosítani. Minden családdal különálló team tud foglalkozni. Minden teamben részt kell vennie mind a hét szolgáltatásfajta (intézményegység) valamelyik munkatársának, annak érdekében, hogy mindannyian folyamatában lássák a családot, s bármilyen ellátásra van szükség, ne kelljen átadni a családot új szakembereknek, akiknek (ismeretlenül) újra kell kezdeni a velük való foglalkozást. Fontos, hogy a team tagjai között legalább egy-egy pszichológus, családgondozó, illetve szociális munkás végzettségű legyen.

Egy team egy időben maximum 15 családdal tud hatékonyan foglalkozni. A team minden héten tart megbeszélést.

A team egyik tagja a család „mentora”, ő hangolja össze a

családdal foglalkozó különböző szakemberek és intézményegységek munkáját a TINCS-en belül, s irányítja a családot illetve a családtagokat a szükséges külső ellátások felé. A mentor ellátás-szervezőként funkcionál, s felelős a családjért.

Egy mentor egy időben maximum 10 családdal tud eredményesen foglalkozni. Ő felelős a családdal kapcsolatos dokumentációkért is.

A TINCS munkáját családvédelmi csoport (gyermek- és ifjúságvédelmi koordinátor, gyermekjogi képviselő, védőnő, háziorvos, házi gyermekorvos, gyermekpszichiáter, nevelési-oktatási intézmény/ek munkatársa, a gyámhivatal szakembere, rendőr, ügyész, bíró, pártfogó felügyelő, áldozatsegítő) támogatja.

A családvédelmi csoport havonta egyszer találkozik a mentorokkal, illetve a hozzájuk forduló egyéb szakemberekkel, családokkal.

Az ellátás során a gyerekkel és a családdal a probléma rendezéséig ugyanaz a team, mentor és családvédelmi csoport foglalkozik.

A közös munka eredményezi a szakemberek egységes szemléletét és a közös nyelvet.

A TINCS eredményességét – hasonlóan minden humán szolgáltatáshoz – elsősorban a vezető és nagymértékben a szakemberek felkészültsége, személyisége, elhivatottsága határozza meg. Ezért nagy hangsúlyt helyezünk kiválasztásukra és képzésükre.

Egy-egy TINCS működését maximum 50.000 lakosú körzet ellátására tervezzük.

A körzet térbeli kiterjedtsége a népesség sűrűségétől függ. Az intézmény helyét úgy kell meghatározni, hogy az illetékessége körébe tartozó családok számára a legkönnyebben elérhető legyen, és az esetlegesen bentlakással ellátott gyerekek családjukkal, eredeti környezetükkel tudjanak kapcsolatot tartani, lehetőség szerint ne kelljen iskolát váltaniuk.

■ A TINCS KIEMELT CÉLCSOPORTJA: A VESZÉLYEZTETETT ÉS A BŰNELKÖVETŐ GYEREKEK, FIATALOK

A veszélyeztetettség nehezen definiálható kategória, nincs egységes megfogalmazása. Általában nem egy, hanem több veszélyeztető tényező együttes megléte valószínűsíti a későbbi problémákat.

A szegénységgel, családi problémákkal, iskolai kudarcokkal, kiszolgáltatottsággal, bántalmazással, vagy elhanyagolással küszködő, sokszor traumás élményeket elszenvedő gyerekek közül néhányan különféle figyelemfelhívó, nemegyszer kirívóan súlyos cselekményekkel adnak hangot tiltakozásuknak. Ezek a gyerekek azonban áldozatok: családjuk, körülményeik és környezetük áldozatai.

A gyermekkori bűnelkövetés nehéz helyzetbe hozza a társadalmat, mert a gyerekekkel szemben nem alkalmazható a büntetőeljárás és a büntetés-végrehajtás gyakorlata.

Ugyanakkor a gyerekek által elkövetett bűncselekmények áldozatai a legtöbbször szintén gyerekek, tehát mind az elkövetőt, mind az áldozatot egyénileg és társadalmilag is védeni szeretnénk – hiszen gyerekek.

Olyan gyerekek, akik negatív élményeik, az önérzetüket, valamint jogos életigényeiket sokszor súlyosan sértő és fájdalmas tapasztalataik miatt nem szocializálódnak megfelelően. Gyerekek, akiknek esélyt kell adni, hogy harmonikusan és egészségesen nőhessenek fel.

A bűncselekményt elkövetett gyerekek hat fő típusát különböztethetjük meg

- akik viccből, csínytevésből követnek el bűncselekményt;
- akik nem tudnak ellenállni a helyzet csábításának; (az első két csoportba tartozó gyerekeket, a „szituatív” elkövetőket a környezet gyakran alul-, vagy túlreagálja)
- akiket szándékosan bűnözésre nevelnek;
- akik (költséges) szenvedélyük (drog, alkohol, játékgépezés stb.) érdekében szegik meg a törvényt;
- akik indulatból válnak elkövetővé;
- akiknek a személyisége fejlődik deviáns irányba.

A gyermekkori bűnelkövetés minden esetben a család, illetve a környezet problémáit jelző pszichés vagy pszicho-szociális tünet, ezért nem büntetni, hanem kezelni kell. Ez a tünet azonban irritálja a környezetet, indulatokat kelt a szűkebb közösségekben és a társadalomban, ezért sokkal több figyelmet kap, mint bármely más gyermekkori pszichés tünet, pl. a bepislélés, a magányosság, az apátia, a képességek alatti teljesítés, a tanulási- és magatartási zavarok, az érzelmi fogyatékoság, a regresszió, a szexuális- vagy pszichoszomatikus problémák.

■ AZ ANTISZOCIÁLIS ÉLETFORMA KIALAKULÁSÁNAK SZAKASZAI

Az antiszociális életforma kialakulása ugyanolyan folyamat, mint bármely más tünet kialakulása. A szakaszok általában egymásra épülnek, de nincsenek köztük éles határok, és nem függenek össze az életkorral. Néha kimarad egy szakasz, vagy több jelenik meg egyszerre.

- Félelem és szorongás

A családi és környezeti problémák, a nehéz élethelyzet, a traumás élmények és a frusztráció miatt a gyerek félni, később szorongani kezd.

- Tünetkeresés

A gyereket egyre több kudarc éri, tudattalanul keresni kezdi, hogy melyik válaszával sikerül csökkenteni a szorongását. Egy sor lehetséges tünetet kipróbál, főképpen azokat, amelyekkel kapcsolatban egyéni fejlődésének sajátosságai miatt szervezete, vagy személyisége a legkisebb ellenállást mutatja. A pszichoszomatikus tünetek mellett jellemző a regresszió, amikor újra megjelennek a kisgyerek onnipotencia-érzéséből, egocentrikus világképéből, animista, mitológikus, mágikus és ugyanakkor konkretizáló gondolkodásmódjából, valamint a fantázia és a valóság összekeveredéséből származó elemek, kijelentések, viselkedés.

- A külvilág elutasítása, érzelmi magányosság

A gyerek a valóság elől a fantáziába, a játékok, ha lehetősége van, a játékgépek, a videó- és internetes játékok világába, a virtuális világba menekül. Jellemzővé válik a dac, az ellenállás, a dekoncentrátság, a befelé fordulás, a kontrollálatlan ag-

resszió. Elkezd kialakulni a negatív énképe: „rossz vagyok”. Egyre nagyobb feszültségekkel kísérve jelenik meg az a sajátosság, hogy a gyerek mindig az adott pillanatban él, mindent azonnal akar, nem képes anticipálni és a következményekkel számolni.

- Tanulási, beilleszkedési és magatartási problémák, valamint érzelmi elsivárosodás

Az érzelmi, kötődési és viselkedési határok próbálgatásának időszaka. A gyerek fokozatosan elutasítja, megszegi, majd felrúgja a külvilág szabályait, egyre közönyösebbé válik. Ebben az időszakban beindul egy olyan örvény, amelyből néhány gyerek még szakember segítségével sem tud kimászni.

- A bűnelkövető gyerekek általánosítható pszichés jellemzőinek megjelenése

Jelentkezik az önismeret és az önkontroll hiánya, egyre markánsabbak az érzelmi-indulati szabályozás, a saját agresszió kezelésének problémái. Megfigyelhető a realitásérzés csökkenése, a szabálykövető magatartás elutasítása, a tetteire vonatkozó belátási képtelenség, az empátia hiánya és az „érzelmi fogyatékoság” mellett a szorongás látszólagos vagy tényleges hiánya, önértékelési problémák, negatív énkép, kialakulatlan jövőkép, befolyásolhatóság, unatkozás, feltűnési vágy, a kaland és az élvezetek keresése.

- Az első bűnelkövetés és járulékos előnyei

A gyerekek jellemzően tulajdon elleni bűncselekményeket követnek el először. A megszerzéssel járó izgalmat, feszültséget, kalandot a birtoklás öröme és a szélsőséges sikerélmény kíséri. A törvénszegés kiválóan alkalmas a figyelem felhívására, „híressé válásra”, az „elismertség” megszerzésére.

- Bűnismétlés, csatlakozás egy bűnelkövető csoporthoz

A gyermekkori, első bűnelkövetés után a korrekciót nem a büntetés szolgálja, ugyanakkor az elkövetőnek (saját szintjének megfelelően a gyermekkori is) szembe kell néznie cselekedeteivel, azok következményeivel, a másoknak és a közösségnek okozott kárral és fájdalommal, mert ez is építi és segíti a jóvátételben. Az alternatív büntetések és az elterelés (mediáció, kárjótétel, konferencia-modellek) a gyerekek esetében is jól alkalmazhatók. Ha a bűnelkövetésnek nem lesz semmilyen – sem a gyerekre, sem a családra vonatkozó – következménye, nagyobb a bűnismétlés valószínűsége. A gyerekek általában csoportosan követik el a bűncselekményeket², így megélik a csoporthoz (akkor is, ha deviáns csoporthoz) tartozás előnyeit.

- A disszociális személyiségstruktúra és az antiszociális életforma kialakulása

Kevés esetben alakul ki disszociális személyiségstruktúra már gyerekkorban, ritka, hogy életformává válik a bűnelkövetés. Ezek a gyerekek rendkívül nehéz helyzetben vannak, kiemelt figyelmet, gondoskodást és szakértelmet igényelnek, semmiképpen nem büntetést, főként nem elzárást.

A gyerekek egyre alacsonyabb életkorban követik el az első bűncselekményüket, s csökken a bűnelkövető gyerekek átlag életkora.

² Ugyanakkor megfigyelhető az egyedül bűncselekményt elkövetők számának emelkedése is. (A szerk.)

Jelenleg nincs olyan, a gyermekvédelem, valamint a büntetőeljárás és büntetés-végrehajtás szempontjából is megnyugtató megoldás, amely gyerek- és családcentrikus választ ad a bűnelkövető gyerekek gondozására és nevelésére.

■ A BEAVATKOZÁS LEHETŐSÉGEI

A hangsúlyt a megelőzésre, a jelzésre, a minél előbbi szakemberi beavatkozásra és a hatékony ellátásra kell helyezni. A tünet rögzülésének/életformává válásának folyamatában egyre nehezebb, költségesebb és reménytelenebb a sikeres segítségnyújtás.

Minden tünet mögött számtalan, sokszor együtt jelentkező ok van, s minden ok, illetve okok csoportja teljesen eltérő tüneteket okozhat. Ezért nincs egy tünetre vagy egy okra specifikus kezelés. A gyereket nem szabad másként tekintenünk mint tünethordozót: a család, a körülmények és a környezet problémáinak megjelenítőjét. Ezért a kezelés is csak komplex és családterápiás szemléletű lehet. A tünetek rendezése érdekében egyrészt a gyerekek családját kell segíteni élethelyzetük javításában, gyermekük elfogadásában, szeretésében, az értelmes korlátok, a rendszeresség és a biztonság kialakításában, a gyerek személyes szükségleteinek figyelembe vételében, másrészt a gyereket kell korrekív élményekben részesíteni.

Gyermekkori pszichés, vagy pszicho-szociális tünet miatt nem szabad a gyereket családjából és közösségéből kiszakítani, hanem pszichológiai és a közösség megtartó erejére alapozó pszicho-szociális módszerekkel, esetenként egyéni- és családterápiával, eredeti környezetében kell rendezni.

A gyereket családjából csak a saját érdekében szabad kiemelni akkor, ha ön- és közveszélyes, vagy ha a család, illetve a környezet olyan mértékben sérti az érdekeit és jogait, hogy az veszélyezteteti emberi méltóságát, testi és lelki fejlődését, esetleg életét.

Ha a gyereket ki kell emelni családjából, arra kell törekedni, hogy a szükséges (célzott és minél rövidebb ideig tartó) ellátást az eredeti környezetéhez lehető legközelebb, minden szempontból integrált, s a lehető legmagasabb színvonalú intézményben kapja meg.

Nincs olyan gyermekkori tünet, amelyet szegregáltan, tünetspecifikus intézményben kellene kezelni. A bűnelkövető gyerekek speciális intézménye ugyanolyan képtelenség, mint a bepisilós vagy a fejfájós gyerekek speciális intézménye.

Az ellátást minden esetben a gyerek, családja és környezete ismeretében, egyedileg kell tervezni és aktuális állapotának megfelelően ambuláns, vagy bentlakásos formában kell végrehajtani.

■ JAVASLAT A TINCS MEGVALÓSÍTÁSÁRA

Javasoljuk, hogy a modell a fővárosban, egy megyei jogú városban és egy kistérségben is valósuljon meg kísérleti jelleggel (pilot projekt), vagy módszertani intézményként.

Budapesten a többcélú, közös igazgatású intézmény a fővárosi önkormányzattal és az egyik kerületi önkormányzattal köthet ellátási szerződést.

A megyei jogú városok jelenleg is kötelesek gyermekjóléti központot működtetni, 2009. január 1-jétől pedig biztosítaniuk

kell a személyes gondoskodást nyújtó szakellátás keretében az otthont nyújtó ellátást és az utógondozói ellátást is. Javasoljuk, hogy régi és új feladataikat közös igazgatású, többcélú intézményben lássák el.

A kistérségekben is többcélú, közös igazgatású intézményt javasolunk, amely az érintett megye és települések önkormányzataival köthet ellátási szerződést.

A TINCS fenntartója az illetékes települési, városi, megyei/fővárosi önkormányzat vagy civil szervezet lehet.

Működtetője az e célra létrehozott, vagy egy, már működő, kiemelten közhasznú alapítvány vagy egyesület legyen, a jelenlegi (a gyermekvédelmi és a szociális szférában szolgáltató civil szervezetekre vonatkozó) diszkriminatív finanszírozási rendszer ellenére, mert akkor módja van a magán- és jogi személyek támogatásai, valamint pályázatok által

- a rászoruló családok szociális helyzetének javítására (nem segéllyel, hanem pl. a gyerekek napközbeni ellátásának biztosításával, bölcsődei-, óvodai-, kollégiumi költségeinek átvállalásával lehetőséget adni a szülőknek, hogy munkát keressenek, esetleg foglalkoztatás megszervezésével munkalehetőséget biztosítani számukra);

- az ellátott gyerekek egyéni képességeinek fokozott kibontakoztatására, mindennapjaik hasznos tevékenységekkel való strukturálására;

- a szolgáltatások bővítésére (telefonos segélyszolgálat, éjszakai sportklub, egészséges életmód oktatása, élmény pedagógia, kaland terápia, konfliktuskezelő-, önismereti- és önérvényesítési tréningek, valamint a konkrét problémákra célzott, limitált idejű reszocializációs programok szervezésére);

- a munkatársak kiemelt bérezésére (ezzel a fluktuáció csökkentésére);

- az infrastruktúra fejlesztésére;

- további szolgáltatások nyújtására a befogadó település lakói számára.

Mindezek alapján javasoljuk a TINCS három modell intézményének létrehozását, amely rövid előkészítés után beindítható, hiszen nem igényel törvénymódosítást.

■ HOSSZABB TÁVÚ CÉL ÉS FELADATOK

A TINCS három modellintézményének működése bizonyíthatja a gyermekjóléti alapellátás és a gyermekvédelmi szakellátás összevonásának szükségességét, az intézményi finanszírozás helyetti feladat finanszírozás tevékenység- és költséghatékonyágát.

A TINCS feladata lehet a gyermekjóléti és gyermekvédelmi szolgáltatások minőségbiztosításának, módszertanának, szakmai sztenderdjeinek és protokolljainak kidolgozása, valamint az egyes szolgáltatások költségeinek meghatározása.

A TINCS feladata lehet továbbá a gyermek- és fiatalkori bűnelkövetés megelőzése és visszaszorítása érdekében

- módszerek, célzott reszocializáló programok kidolgozása és gyakorlati megvalósítása;

- külföldi tapasztalatok adaptálása;

- képzések kidolgozása és akkreditáltatása a gyermek-, fiatalkori bűnelkövetőkkel foglalkozó rendőrök, ügyészek, bírók, pártfogó felügyelők és gyermekvédelmi szakemberek részére;

- képzés és terepgyakorlat nyújtása a rendőrség, a büntető-eljárás, a büntetés-végrehajtás és a gyermekvédelem szakemberei részére;

- kutatás;
- törvénymódosítások előkészítésének segítése.

A TINCS három modell intézményének öt éves működése után hatásvizsgálat szükséges, amelynek alapján TINCS hálózat működtethető.

■ A TINCS ELŐKÉSZÍTÉSE

Feladatok 2008-ban, a TINCS beindítása előtt:

- háttér tanulmány készítése
- szakmai konferencia megszervezése
- a potenciális helyszínek felmérése, a konkrét helyszínek kiválasztása
- az önkormányzatokkal kötendő szerződések elkészítése
- képzési anyag összeállítása

- szakemberek kiválasztása, képzése
- szolgáltatási, ellátási minimumok meghatározása
- az intézmény működésének, szabályzatainak és költségvetésének részletes kidolgozása
- belföldi és külföldi tapasztalatszerzés

Az előkészítés költségeinek meghatározásához gazdasági szakember bevonása szükséges.

Egy-egy TINCS beindítási költsége a kiválasztott helyszín adottságaitól függően, a meglévő ingatlanok és infrastruktúra ismeretében javasolható.

A TINCS eredményes működéséhez szükséges a Szociális és Munkaügyi Minisztérium, az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, az Országos Rendőr-főkapitányság, a Fővárosi Önkormányzat, az Országos Büntemegelőzési Bizottság és az Igazságügyi Hivatal támogatása, valamint az érintett önkormányzatok nyitottsága.

Vaskuti Pál

